

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

فلسفه

(آشنایی با فلسفه اسلامی)

رشته‌های ادبیات و علوم انسانی – علوم و معارف اسلامی

پایه دوازدهم

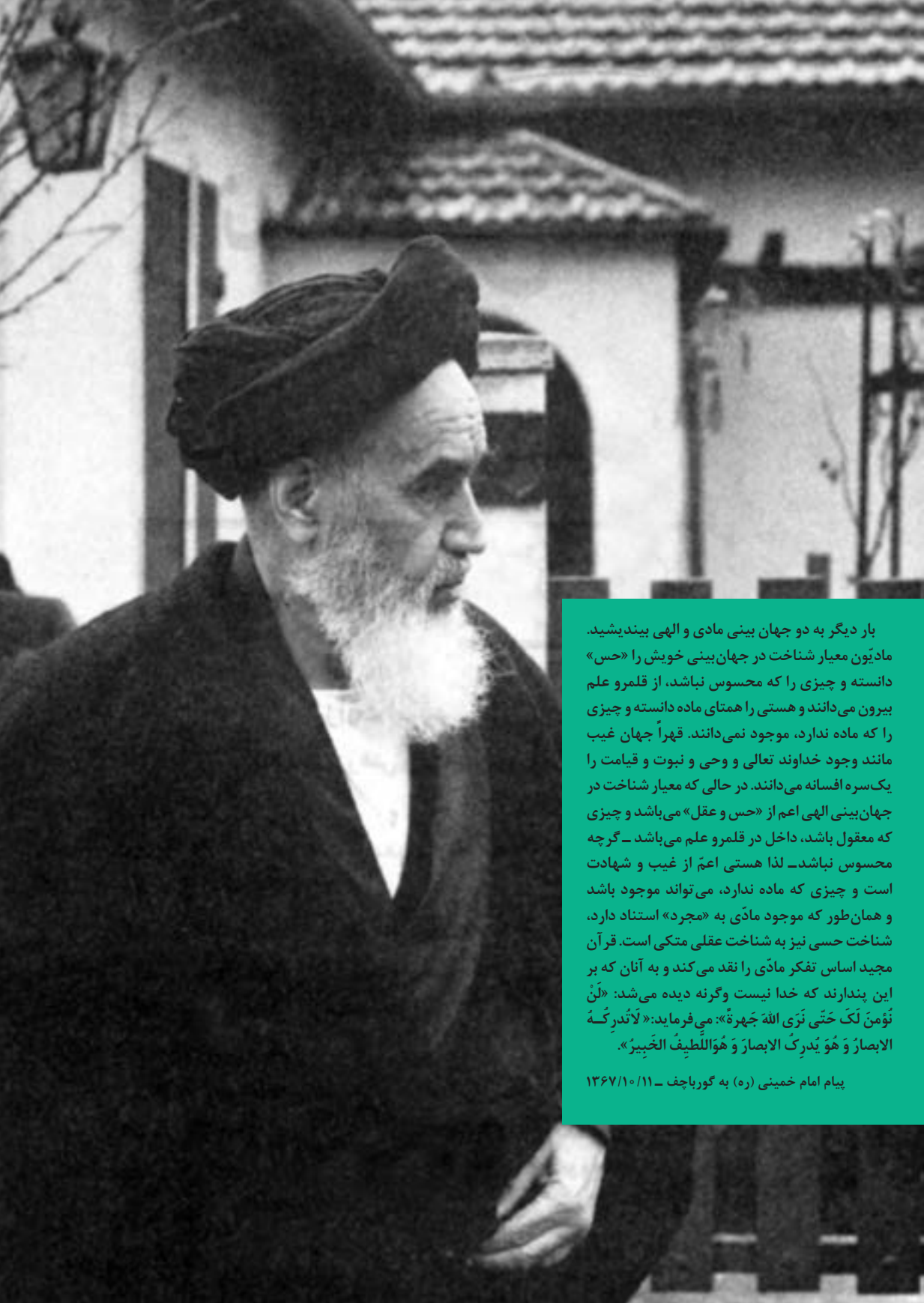
دوره دوم متوسطه

وزارت آموزش و پرورش
سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی

فلسفه (آشنایی با فلسفه اسلامی) - پایه دوازدهم دوره دوم متوسطه - ۱۱۲۲۲۶	نام کتاب:
سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی	پدیدآورنده:
دفتر تألیف کتاب‌های درسی عمومی و متوسطه نظری	مدیریت برنامه‌ریزی درسی و تألیف:
سیدحمید طالب‌زاده (مؤلف) - رسول برجیسیان، فخری ملکی (بازنگری و اصلاح)	شناسه افزوده برنامه‌ریزی و تألیف:
اداره کل نظارت بر نشر و توزیع مواد آموزشی	مدیریت آماده‌سازی هنری:
احمدرضا امینی (مدیر امور فنی و چاپ) - جواد صفری (مدیر هنری، طراح جلد) - مهلا مرتضوی (صفحه‌آرا) - کبری اجابتی، فرشته ارجمند، نوشین معصوم‌دوست، فریبا سیر، حمید ثابت‌کلاچاهی، راحله زادفتح‌اله (امور آماده‌سازی)	شناسه افزوده آماده‌سازی:
تهران: خیابان ایرانشهر شمالی - ساختمان شماره ۴ آموزش و پرورش (شهید موسوی)	نشانی سازمان:
تلفن: ۹-۸۸۳۱۱۶۱۶، دورنگار: ۹۲۶۶-۸۸۳۰، کد پستی: ۱۵۸۴۷۴۷۳۵۹	
وبگاه: www.irtextbook.ir و www.chap.sch.ir	
شرکت چاپ و نشر کتاب‌های درسی ایران: تهران - کیلومتر ۱۷ جاده مخصوص کرج - خیابان ۶۱ (دارویخش) تلفن: ۵-۴۴۹۸۵۱۶۱، دورنگار: ۴۴۹۸۵۱۶۰، صندوق پستی: ۳۷۵۱۵-۱۳۹	ناشر:
شرکت چاپ و نشر کتاب‌های درسی ایران «سهامی خاص»	چاپخانه:
چاپ اول ۱۳۹۷	سال انتشار و نوبت چاپ:

شابک ۰-۴۵-۳-۹۶۴-۹۷۸
ISBN 978-964-05-3045-0

بار دیگر به دو جهان بینی مادی و الهی بیندیشید. مادیون معیار شناخت در جهان بینی خویش را «حس» دانسته و چیزی را که محسوس نباشد، از قلمرو علم بیرون می‌دانند و هستی را همتای ماده دانسته و چیزی را که ماده ندارد، موجود نمی‌دانند. قهراً جهان غیب مانند وجود خداوند تعالی و وحی و نبوت و قیامت را یک‌سره افسانه می‌دانند. در حالی که معیار شناخت در جهان بینی الهی اعم از «حس و عقل» می‌باشد و چیزی که معقول باشد، داخل در قلمرو علم می‌باشد - گرچه محسوس نباشد - لذا هستی اعم از غیب و شهادت است و چیزی که ماده ندارد، می‌تواند موجود باشد و همان‌طور که موجود مادی به «مجرد» استناد دارد، شناخت حسی نیز به شناخت عقلی متکی است. قرآن مجید اساس تفکر مادی را نقد می‌کند و به آنان که بر این پندارند که خدا نیست و گرنه دیده می‌شد: «لَنْ نُؤْمِنَ لَكَ حَتَّى تَرَى اللَّهَ جَهْرَةً» می‌فرماید: «لَا تَدْرِكُهُ الْاَبْصَارُ وَ هُوَ يَدْرِكُ الْاَبْصَارَ وَ هُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ».

پیام امام خمینی (ره) به گورباچف - ۱۳۶۷/۱۰/۱۱

کلیه حقوق مادی و معنوی این کتاب متعلق به سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی وزارت آموزش و پرورش است و هرگونه استفاده از کتاب و اجزای آن به صورت چاپی و الکترونیکی و ارائه در پایگاه‌های مجازی، نمایش، اقتباس، تلخیص، تبدیل، ترجمه، عکس برداری، نقاشی، تهیه فیلم و تکثیر به هر شکل و نوع، بدون کسب مجوز از این سازمان ممنوع است و متخلفان تحت پیگرد قانونی قرار می‌گیرند.

فهرست

۴۱	سنخیت علت و معلول
۴۲	تسلسل علل، باطل است
۴۳	برهان فارابی
۴۷	نظام منقن
۴۸	اهمیت بحث علیّت و جایگاه آن در پژوهش های علمی
۵۱	جواز تعمیم
۵۳	مراتب موجودات در نظام هستی

فصل پنجم: نمایندگان مکتب مشاء (۱) ۵۹

۶۰	فارابی
۶۲	شخصیت علمی و فلسفی
۶۳	فلسفه سیاسی
۶۳	سعادت و مدینه
۶۴	مدینه فاضله
۶۵	ریاست مدینه فاضله
۶۵	سیاست و سعادت
۶۶	مدینه جاهله
۶۷	معلم ثانی

فصل ششم: نمایندگان مکتب مشاء (۲) ۶۹

۷۰	ابن سینا
۷۴	تالیفات و شاگردان
۷۶	ابن سینا و طبیعت
۷۸	انسان و جهان
۷۹	عشق به هستی
۸۰	حکمت مشرقی
۸۱	تأثیر ابن سینا

فصل اول: کلیات (۱) ۱

۴	مابعدالطبیعه
۵	روش مابعدالطبیعه
۵	هدف مابعدالطبیعه
۶	چرا فلسفه بیاموزیم؟
۷	فطرت اول و ثانی
۹	دین و فلسفه
۱۱	نگاهی به آیات و روایات
۱۴	روش پیشوایان دین

فصل دوم: کلیات (۲) ۱۹

۲۰	آشنایی مسلمانان با فلسفه یونان
۲۰	نهضت ترجمه
۲۳	ترجمه های فلسفی
۲۴	تأثیر در تفکر مغرب زمین
۲۵	تکامل فلسفه اسلامی

فصل سوم: مبانی حکمت مشاء (۱) ۲۷

۲۸	اصل واقعیت مستقل از ذهن
۲۹	مغایرت وجود و ماهیت
۳۳	تقسیم وجود

فصل چهارم: مبانی حکمت مشاء (۲) ۳۵

۳۶	علت و معلول
۳۷	علیّت چیست؟
۳۸	ملاک نیازمندی معلول به علت
۴۰	علت تامّه و علت ناقصه

۸۴: زمینه پیدایش

۸۵: غزالی (۵۰۵ - ۴۵۰ هـ. ق.)

۸۷: فخر رازی (۶۰۶ - ۵۴۴)

۹۲: آثار و تألیفات

۹۳: روش اشراقی

۹۴: مدارج دانایی

۹۶: منابع حکمت اشراق

۹۸: حقیقت واحد

۹۸: تمثیل اشراق

۹۹: جغرافیای عرفانی

۹۹: آفرینش و اشراق

۱۰۰: قاعده امکان اشرف

۱۰۲: مراتب انوار

۱۰۳: نظریه شناخت

۱۰۴: علم حصولی و علم حضوری

۱۰۵: معلوم بالذات، معلوم بالعرض

۱۰۶: اشراق نفس

۱۰۸: مشرق ها و مغربها

۱۰۹: مشرق اصغر و اکبر

۱۱۲: عرفان و کلام

۱۱۳: روش عرفانی

۱۱۴: روش کلامی

۱۱۵: نقطه اتصال

۱۱۲: آثار و تألیفات

۱۱۳: مشرب تحقیق

۱۱۴: اسفار اربعه

۱۲۸: اصالت وجود

۱۳۱: تشکیک وجود

۱۳۲: فقر وجودی

۱۳۶: علامه طباطبایی

۱۳۸: مقام فلسفی

۱۳۹: ارزش شناخت و اصل علیت

۱۴۰: علیت چیست؟

۱۴۰: انتقاد

۱۴۱: نظر علامه طباطبایی

۱۴۳: تکیه گاه شناخت

۱۴۴: تألیفات و تأثیر فرهنگی

۱۴۵: حوزه فلسفی امام خمینی (ره)

۱۴۷: حکیم فرزانه

۱۵۱: خاورشناسی

۱۵۲: سنت فلسفی

دانش آموزان عزیز

سلام بر شما

کتابی که پیش‌رو دارید در سیزده فصل تنظیم شده است، در فصل اول تحت عنوان کلیات با موضوع، روش، هدف و زبان مابعدالطبیعه و رابطهٔ دین و فلسفه آشنا می‌شوید. در فصل دوم نیز ذیل همین عنوان چگونگی آشنایی مسلمانان با فلسفه یونان، نهضت ترجمه، تأثیر در تفکر مغرب زمین و تکامل فلسفهٔ اسلامی مورد بحث قرار گرفته است. فصل سوم تا دوازدهم به معرفی روش‌های فکری اسلامی اختصاص دارد. مجموع روش‌های فکری اسلامی چهار روش است و متفکران اسلامی چهار دسته بوده‌اند. همهٔ این روش‌ها تحت تأثیر تعلیمات اسلامی رنگی مخصوص پیدا کرده و روح خاص فرهنگ اسلامی بر همهٔ آنها حاکم است.

در فصل سوم و چهارم مبانی فکری فلسفهٔ مشاء و در فصل پنجم و ششم نمایندگان این روش معرفی می‌شوند.

فصل هفتم تحت عنوان افول حکمت مشاء ضمن معرفی مختصر مکاتب اشعری و معتزلی با دو نفر از نمایندگان مکتب اشعری یعنی غزالی و فخر رازی که به انتقاد از فلسفه می‌پرداختند معرفی شده است. فصل هشتم به روش فلسفی اشراقی و مؤسس و احیاگر آن در جهان اسلام، یعنی شیخ اشراق اختصاص یافته است.

در فصل نهم، دیگر جریان‌های فکری عالم اسلام، یعنی کلام و عرفان به اجمال معرفی شده است. فصل دهم و یازدهم به معرفی مکتب حکمت متعالیه و مؤسس آن، صدرالمتألهین پرداخته شده است. فصل دوازدهم به معرفی حکمای معاصر اختصاص دارد؛ از جملهٔ این حکما، مفسر کبیر قرآن علامه طباطبایی است. این عالم عالیقدر آثار متعددی دارد که یکی از آنها اصول فلسفه و روش رئالیسم است. آخرین فصل یعنی فصل سیزده ذیل عنوان کلی حیات فرهنگی مباحثی طرح شده است که آشنا خواهید شد.

پس از این نگاه اجمالی به کتاب، از شما دانش آموزان می‌خواهیم در طول سال تحصیلی به نکات زیر توجه کنید:

۱ آموزش درس باید در فضایی فعال و پویا و با مشارکت و همکاری شما اتفاق بیفتد. فعالیت و مشارکت شما در کلاس سبب فهم و شناسایی می‌شود. به همین جهت در متن هر درس، تعدادی فعالیت پیش‌بینی شده که به صورت گروهی یا انفرادی انجام می‌شود و نتایج آن به دبیر ارائه می‌گردد. بخشی از نمرهٔ مستمر به انجام این فعالیت‌ها اختصاص دارد.

۲ تمرین‌های پایان درس را با دقت کافی و با بهره‌مندی از توانایی خود انجام دهید. همچنین از دوستان خود برای طراحی تمرین‌های دیگر کمک بگیرید تا با انجام پیوسته تمرین‌ها به توانایی لازم در این درس برسید.

۳ فعالیت‌هایی که در داخل هر درس با عنوان‌هایی مانند «بررسی، تأمل، نمونه‌یابی، تکمیل و تطبیق و ...» آمده، باید در هنگام تدریس دبیر، توسط شما دانش‌آموزان انجام شود، زیرا این فعالیت‌ها قسمتی از درس می‌باشند. و درس بدون این فعالیت‌ها کامل نیست.

۴ آن دسته از فعالیت‌های داخل متن که با علامت ستاره مشخص شده‌اند، فقط برای فعالیت کلاسی است نباید در ارزشیابی پایانی و آزمون‌های ورودی دانشگاه‌ها مورد سؤال قرار گیرند. البته در ارزشیابی مستمر تأثیر دارند.

۵ ارزشیابی شما دو بخش «مستمر» و «پایانی» دارد. ارزشیابی مستمر که از اهمیت خاصی برخوردار است شامل موارد زیر است:

الف) توانایی پاسخ به سؤال‌های دبیر از درس،

ب) توانایی در انجام فعالیت‌های داخل درس،

ج) توانایی در انجام تمرین‌های پایان هر درس،

د) مشارکت در کار گروهی و فعالیت‌های داخل کلاس،

هـ) انجام کارهای فوق‌العاده مانند تحقیق، ارائه مقاله و کنفرانس.

خداوند یار و نگهدار تان باد